Dezavantajlı Yaşlı Kuşağın Toplumsal Entegrasyonuna Yönelik Sanat Odaklı Eğitim Modeli: Sosyolojik Bir Yaklaşım

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Merve TEMİZER[1]

1 Öğr. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Sanat ve Tasarım Fakültesi,
ORCID: 0000-0002-7837-768X

Atıf: "Temizer, M. (2026). Dezavantajlı yaşlı kuşağın toplumsal entegrasyonuna yönelik sanat odaklı eğitim modeli: Sosyolojik bir yaklaşım. *Millî Eğitim, 55*(252), 1915-1936. DOI: 10.37669/milliegitim.1705386"

Gönderilme Tarihi: : 24.05.2025
Kabul Tarihi: 09.01.2026
DOI: 10.37669/milliegitim.1705386

Anahtar Kelimeler:
yaşlı kuşak eğitimi,
sanat eğitimi,
sosyal izolasyon,
sosyal entegrasyon

Öz

Bu çalışma, yaşlı bireylerin sanat eğitimi aracılığıyla sosyal izolasyondan çıkıp toplumsal yaşama yeniden katılım süreçlerini sosyolojik bir perspektiften ele almaktadır. Yaşlanan toplumlarda sosyal bağların zayıflaması ve toplumsal rollerin dönüşmesi, yaşlı bireyleri yalnızlık ve dışlanma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Dezavantajlı bir toplumsal grup olarak yaşlı bireyler, bu riskler karşısında daha kırılgan hâle gelmekte, toplumsal destek mekanizmalarına duydukları ihtiyaç artmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, sanat eğitiminin yaşlı kuşak bireylerin sosyal izolasyonunu azaltma, toplumsal aidiyetlerini güçlendirme ve psikososyal refahlarını artırma potansiyelini değerlendirmek ve bu doğrultuda somut çözüm önerileri sunmaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemiyle ve literatür taraması temelinde gerçekleştirilmiş, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin topluma katılımındaki rolü, halk eğitimi merkezleri gibi yaygın eğitim kurumları çerçevesinde incelenmiştir. Uluslararası uygulama örnekleriyle desteklenen çalışma, Türkiye'de uygulanabilir bir sanat eğitimi modeli geliştirme hedefi taşımaktadır. Bulgular, sanat eğitiminin yaşlı bireylerde öz güven gelişimini desteklediğini, sosyal ilişkileri canlandırdığını ve toplumsal entegrasyonu teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonucunda yaşlı bireylerin sanatsal faaliyetlerle desteklenerek sosyal hayata aktif katılımlarının sağlanması için bütüncül kültürel politikaların geliştirilmesi ve halk eğitimi merkezlerinin bu süreçte daha etkin ve dönüştürücü bir rol üstlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

An Arts-Oriented Educational Model for the Social Integration of the Disadvantaged Elderly Generation: A Sociological Approach

RESEARCH ARTICLE

Keywords:
education for older generation,
arts education,
social isolation,
social integration

Abstract

This study examines the processes by which elderly individuals move from social isolation to reintegration into social life through arts education, from a sociological perspective. In aging societies, the weakening of social bonds and the transformation of social roles place elderly individuals at risk of loneliness and exclusion. In this context, the main aim of the study is to evaluate the potential of arts education to reduce social isolation, strengthen social belonging, and enhance the psychosocial well-being of the older generation, and to propose concrete solutions in this direction. The study was conducted using a qualitative research method and is based on a literature review, the role of arts education in the social participation of elderly individuals was examined within the framework of non-formal education institutions such as public education centers. Supported by international examples, the study aims to develop a feasible model of arts education for implementation in Türkiye. The findings reveal that art education supports the development of self-confidence in elderly individuals, revitalizes social relationships, and promotes social integration. As a result of the study, it was concluded that in order to ensure the active participation of elderly individuals in social life through artistic activities, holistic cultural policies should be developed and public education centers should play a more effective and transformative role in this process.

Giriş

Yaşlılık, yalnızca bireyin biyolojik değişimleriyle açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir olgu olup psikolojik, sosyal ve toplumsal süreçlerle birlikte değerlendirilmesi gereken bir yaşam dönemidir. Bu süreç, bireysel bir dönüşüm olmasının yanı sıra toplumsal rollerin, sosyal ilişkilerin ve katılım biçimlerinin yeniden şekillendiği bir dönemi de ifade etmektedir. Nitekim Körlof ve arkadaşları (2024), yaşlı bireylerin yaşlanmayla birlikte değişen sosyal koşullara uyum sağlamak ve toplumsal katılımlarını sürdürebilmek amacıyla çeşitli stratejiler geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Özellikle emeklilik sonrasında mesleki rollerin ve çalışma yaşamına bağlı sosyal ilişkilerin değişmesi, bazı yaşlı bireylerin toplumsal yaşamla kurdukları bağların zayıflamasına ve sosyal katılım olanaklarının sınırlanmasına neden olabilmektedir. Bu süreçte ortaya çıkabilen sosyal izolasyon ve yalnızlık, yaşlı bireylerin fiziksel ve psikososyal iyilik hâllerini olumsuz etkileyebilen önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Hajek ve arkadaşları (2025), ileri yaş grubundaki bireylerde yalnızlık ve sosyal izolasyonun yaygınlığını ortaya koyarken Pollak ve arkadaşları (2023), yalnızlığın yaşlılık dönemindeki işlevsel gerilemeyle ilişkili olduğunu belirlemiştir. Bu bulgular, yaşlı bireylerin toplumsal ilişkilerini sürdürebilmelerinin, aidiyet duygularının desteklenmesinin ve sosyal katılım olanaklarının güçlendirilmesinin sağlıklı ve aktif yaşlanma açısından önem taşıdığını göstermektedir. Bu sorunlara çözüm üretmek amacıyla yaşlı bireylerin toplumsal yaşama yeniden dâhil olmalarını sağlayacak, katılımcı ve dönüştürücü nitelikte uygulama modellerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede, çalışma kapsamında yalnızca kuramsal bir değerlendirme sunmakla yetinilmeyip halk eğitim merkezlerinde uygulanabilecek bir örnek model önerisi de geliştirilmiştir. Çalışmada sanat eğitiminin yaratıcı etkileşim süreçleri yoluyla yaşlı bireylerin toplumsal kimliklerini nasıl yeniden kurdukları tartışılırken özellikle "Sessiz Kuşak" ve "Bebek Patlaması Kuşağı" odağa alınmıştır. Bu tercih, yaşlılığın yalnızca bireysel değil aynı zamanda kuşaklar açısından ve tarihsel bir bağlamda da değerlendirilmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Çünkü kuşaklar, toplumsal yapının zaman içerisindeki dönüşümleriyle iç içe geçmiş kimliksel ve kültürel yapılar üretmektedir. Dolayısıyla yaşlı bireylerin içinde bulundukları kuşağın toplumsal dinamikleri, onların yaşlılık deneyimlerini anlamada önemli ipuçları sunmaktadır. Bu noktada kuşak kavramının açıklanması ve günümüzde yaşlı kuşağı oluşturan grupların sosyolojik olarak tanımlanması, çalışmanın kuramsal çerçevesini güçlendirecektir.

Kuşak kavramı, belirli bir zaman aralığında doğmuş; benzer toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullara maruz kalan bireylerden oluşan sosyal grubu ifade eder (Adıgüzel vd.,, 2014). Kuşaklar, ortak tarihsel deneyimlerin etkisiyle şekillenir ve bu durum dünya görüşlerine, davranış kalıplarına ve toplumsal ilişkilerine yansır. Kuşakların sınıflandırılması, bireylerin hayata bakış açılarını anlamak ve kuşaklar arası iletişimi daha sağlıklı kılmak açısından önemli bir araçtır (Keleş, 2011). Bu doğrultuda her kuşak, kendi döneminin sosyokültürel dinamikleri içinde şekillenen farklı özellikler sergiler ve bu farklılıklar, karakteristik ayrımlara yol açar.Tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak kuşaklar genellikle Sessiz Kuşak (Gelenekselciler), Bebek Patlaması Kuşağı, X, Y ve Z kuşakları olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmanın odak noktası olan yaşlı kuşağı, günümüzde özellikle Sessiz Kuşak ve Bebek Patlaması Kuşağı oluşturmaktadır. Bu kuşaklar, içinde yetiştikleri dönemlerin değer yargılarına ve toplumsal yapılarına göre şekillenmiş özgün nitelikler taşımaktadır. Sessiz Kuşak; 1925-1944 yılları arasında doğan bireylerden oluşmakta olup otoriteye saygı, geleneksel değerlere bağlılık, istikrar arayışı ve riskten kaçınma eğilimleriyle tanımlanmaktadır (Çemberci vd., 2014; Gürbüz, 2015; Mannheim, 1952). İkinci Dünya Savaşı ve ekonomik kıtlık dönemlerinin etkisiyle şekillenen bu kuşağın yaşam deneyimleri, bireylerin daha tutucu, temkinli ve dayanıklılık temelli davranış kalıpları geliştirmesine yol açmıştır (Elder, 1974). Bebek Patlaması

Kuşağı ise 1946-1964 yılları arasında doğan bireyleri kapsamakta olup çalışma yaşamına yüksek bağlılık, örgütsel sadakat, kolektif değerler ve başarı odaklılık gibi özelliklerle tanımlanmaktadır (Arslan & Staub, 2015; Gilleard & Higgs, 2007). Türkiye bağlamında bu kuşak, refah devletinin sınırlı ancak yükselen olanakları içerisinde yetişmiş ve bu durum bireylerin hem istikrar arayışını hem de pragmatik yaşam stratejilerini güçlendirmiştir (Ayhün, 2013; İçli, 2008).

Bu kuşaklar yaşlanma sürecine girdikçe, fiziksel ve psikososyal olarak çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle daha önce sahip oldukları sosyal rollerin kaybı, yaşlı bireylerde umutsuzluk, yetersizlik hissi ve yalnızlık duygularını tetikleyebilmektedir (İçli, 2008). Bu nedenle yaşlılık, sadece bireysel değil aynı zamanda toplumsal yapılarla iç içe geçmiş bir süreç olarak ele alınmalıdır. Yaşlı bireylerin toplumsal konumu, sahip oldukları ekonomik sermaye, kültürel değerler ve sosyal roller üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda yaşlı bireylerin çoğu zaman toplumsal açıdan dezavantajlı konumda bulundukları görülmektedir.Buradan hareketle yaşlı bireylerin sosyal bağlarını sürdürmelerine ve topluma aktif katılımlarına katkı sağlayacak mekanizmaların ortaya konması önem kazanmaktadır. Bu noktada sosyolojik kuramlar, yaşlı bireylerin topluma entegrasyon süreçlerini anlamada yalnızca açıklayıcı değil aynı zamanda dönüştürücü bir potansiyel taşır. Yaşlı kuşağın toplumsal yaşamdaki konumunu analiz etmek için geliştirilen çeşitli yaklaşımlar, yaşlı bireylerin sahip oldukları kaynaklar, karşılaştıkları yapısal sınırlılıklar ve toplumla kurdukları ilişkileri çok boyutlu biçimde değerlendirmeyi mümkün kılar.Bu kapsamda özellikle modernleşme, kapitalizm, kuşaklar arası farklılaşma, rol değişimi ve sosyal dışlanma gibi kavramlar, yaşlı bireylerin toplumsal sistem içerisindeki yerini anlamlandırmada önemli birer analiz aracıdır. Glen H. Elder'ın geliştirdiği Yaşam Döngüsü Kuramı da bu kuramsal çerçeve içerisinde önemli bir yere sahiptir. Yaşam döngüsü yaklaşımı, bireylerin yaşlanma süreçlerinin yalnızca biyolojik değil aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve kurumsal bağlamlar içinde şekillendiğini savunur (Elder, 1974). Bu kuram, kuşak deneyimlerinin bireyin ileriki yaşam evrelerindeki sosyal rollerini, ilişkilerini ve toplumsal entegrasyon düzeyini doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır (Elder, vd. 2003). Elder (1974), II. Dünya Savaşı sırasında yetişkinliğe geçen bireyleri inceleyerek büyük toplumsal olayların bireyler ve kuşaklar üzerindeki dönüştürücü etkilerini göstermiştir. Kuram, bireyin yaşam boyunca karşılaştığı olaylara verdiği tepkilerin, ileriki yaşlardaki sosyal rollerini ve ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini analiz eder (Elder vd., 2003). Yaşlılıkta sosyal entegrasyon düzeyini belirleyen temel unsur, bireyin yaşamı boyunca edindiği deneyimlerdir. Bu yaklaşım, yaşam geçişlerini tarihsel ve toplumsal bağlamda değerlendirerek çalışma koşulları, aile içi roller ve cinsiyet normlarındaki değişimleri de hesaba katar. Bu çerçevede bireyin bugünkü konumu ve geleceğe dair beklentileri, geçmişteki deneyimlerle şekillenir.Bu yaklaşım, yaşlıların yaşam deneyimlerini, karşılaştıkları fırsatları ve kısıtlılıkları açıklamada güçlü bir kuramsal zemin sunar. Örneğin yaşlı bireylerin yaşam boyu biriktirdikleri sosyal sermaye, geçirdikleri tarihsel dönemlerin olanaklarıyla doğrudan ilişkilidir. Yaşlı bireylerin toplumsal hayata dâhil edilmesini destekleyen bu yaklaşım, sosyal ilişkilerin devamı, aidiyet hissinin güçlenmesi ve aktif katılımın yaşlanma sürecini olumlu etkilediğini savunur. Aynı zamanda yaşlı bireyin toplum içindeki yeri, aile ve çevresel destekle doğrudan ilişkilidir. Bu destek yapılarını güçlendirmek, yalnızlık ve sosyal izolasyonu önlemede kritik bir rol oynar (Çamur-Duyan, 2019;). Bu doğrultuda bireyin yaşam boyu biriktirdiği deneyimler yalnızca bireysel değil aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bir zeminde değerlendirilmelidir.

Pierre Bourdieu'nun sermaye kuramı, yaşlı bireylerin sosyal konumunu anlamada önemli bir perspektif sunar. Bourdieu, bireylerin sahip olduğu ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayelerin, toplumsal alanlarda konumlarını belirlediğini ifade eder (Bourdieu, 1986). Bourdieu, dört temel sermaye türünden söz eder: ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye. Ekonomik

sermaye yalnızca maddi gelirleri değil aynı zamanda eğitime ve sosyal çevreye erişimi de etkiler (Köse, 2004). Kültürel ve simgesel sermaye ise bireyin toplumdaki saygınlığını ve konumunu belirleyen önemli unsurlardır (Giddens, 2012).

Yaşlı bireyler yaşam boyunca bu sermayeleri biriktirir, sahip oldukları sosyal konum da bu birikimlerin sonucu olarak şekillenir. Bu bağlamda yaşlı bireylerin, sahip oldukları kültürel sermayeyi (örneğin mesleki bilgi, sanatsal beceriler veya yaşam bilgeliği) farklı alanlarda nasıl kullanabildikleri, onların sosyal etkileşimdeki yerlerini etkiler. Sanat eğitimi ise bu sermayenin aktarımını, yeniden üretimini ve görünür kılınmasını sağlayan bir araç hâline gelebilir.Habitus ise bireyin geçmişten getirdiği alışkanlıklar, değerler ve davranış biçimlerini ifade eder (Bourdieu, 1990). Habitus, kişinin toplumdaki değişimlere nasıl yanıt verdiğini ve yeni toplumsal durumlara nasıl uyum sağladığını belirler. Yaşlı bireylerin gençlik döneminde edindikleri alışkanlıklar, onların yaşlılıkta toplumla nasıl bir ilişki kuracaklarını büyük ölçüde etkiler.Howard Becker'in Etiketleme Kuramı (Labeling Theory) ise yaşlı bireylerin toplumsal algılarla nasıl tanımlandığını ve bu algıların onların sosyal rollerini nasıl etkilediğini ortaya koyar. Yaşlılık çoğu zaman pasiflik, üretkenlikten düşme veya yardıma muhtaçlık gibi etiketlerle tanımlanabilir. Bu tür etiketlemeler, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma süreçlerine neden olabilir.Ancak bireyler, bu olumsuz etiketleri toplumsal etkinliklere ve üretici faaliyetlere katılarak sorgulayabilir ve dönüştürebilir. Sosyal dışlanma, bireyin toplumla olan bağlarının zayıflamasına veya tamamen kopmasına neden olur (De Haan, 2000). Toplumsal eşitsizlikler nedeniyle bireylerin kaynaklara erişimi engellenebilir, bu da sosyal izolasyon ve yalnızlık gibi sonuçlar doğurur. Becker (1967), bir davranışın toplum tarafından nasıl tanımlandığına odaklanır. Toplum, bazı kurallara uymayan bireyleri sapkın ilan eder ve onları dışlar. George Herbert Mead'e göre ise bireylere yapıştırılan bu etiketler, onların öz algısını ve toplumsal ilişkilerini şekillendirir (Göksu & Karakaya, 2009). Bu bağlamda yaşlılık da toplumun tanımladığı bir kimlik hâline gelir. Yaşlı bireyler çoğu zaman üretken olmayan, yük oluşturan bireyler gibi algılanabilir. Ancak yaşlılık, sadece dışarıdan yüklenen bir kimlik değil, bireyin kendi deneyimlerinin şekillendirdiği bir yaşam dönemidir. Sanat eğitimi yoluyla yaşlıların aktif, yaratıcı ve üretken bireyler olarak toplumda yeniden konumlandırılması, bu olumsuz etiketlerin kırılmasına katkı sağlayabilir.Bu bağlamda sosyolojik kuramlar, yaşlı kuşağın toplumsal konumunu analiz etmek için yalnızca açıklayıcı değil aynı zamanda dönüştürücü bir potansiyel taşır. Kuramlar sayesinde yaşlıların sahip oldukları kaynaklar, karşılaştıkları yapısal sınırlılıklar ve toplumla kurdukları ilişkiler çok boyutlu biçimde anlaşılabilir. Dolayısıyla yaşlı kuşağın sanat eğitimi aracılığıyla sosyal yaşama katılımı, yalnızca bireysel iyi oluş değil aynı zamanda toplumsal yapının yeniden inşası açısından da ele alınmalıdır.

Literatürde sanatın psikolojik iyi oluş üzerindeki etkileri sıklıkla ele alınmakla birlikte (Köse vd., 2024; Uslu & Uludağ, 2023), sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal rollerini yeniden inşa etme süreçlerine katkısı sınırlı çalışmalarda yer bulmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: Sanat eğitimi, yaşlı bireylerin sosyal izolasyondan çıkışlarını ve toplumsal entegrasyona katılımlarını nasıl destekleyebilir? Bu soru, yalnızca bireysel düzeyde yaşanan dezavantajları değil aynı zamanda yaşlı kuşağın toplumsal yapı içindeki konumunu da irdelemeyi hedeflemektedir.Bu doğrultuda, sanat eğitimi ile yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılımını ilişkilendiren mevcut çalışmalar, bu alandaki temel dinamikleri anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Kılıççı (1988), yaşlıların yaşam kalitesini düşüren sağlık sorunları, ekonomik kayıplar ve sosyal rollerindeki değişimi ele almış, bu bireylerin ruh sağlığını korumak için sağlık bilgisi, dengeli beslenme ve kuşaklar arası ilişkilerin önemine dikkat çekmiştir. Çalışmada ayrıca, yaşlıların topluma aktif bireyler olarak katılımının desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.Benzer şekilde Yıldırım (2015), yaşlılığın demografik bir gerçeklik olarak daha görünür hâle gelmesiyle birlikte kuşaklar arası

ilişkilerde yaşanan kırılmalara işaret etmiş ve bu kopuşun olumsuz algılarla pekiştiğini belirtmiştir. Özellikle okul temelli dayanışma modellerinin genç ve yaşlı kuşakları bir araya getirmede etkili olabileceği, bu uygulamaların Türkiye'nin eğitim sistemine entegre edilmesinin kuşaklar arası algıları dönüştürebileceği ifade edilmiştir.Tuna ve Çakmaz (2024), bu tür modellerin Türkiye'deki yansımalarını ele alarak lise öğrencileriyle yaşlı bireyleri buluşturan bir TÜBİTAK projesi örneği üzerinden kuşaklar arası etkileşimin tutum ve davranışlara olumlu katkı sunduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada ayrıca dijital etkileşimin de dâhil olduğu bu programların, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılımını destekleyici bir potansiyel taşıdığı vurgulanmıştır.Temizer Güneş (2023) ise kuşaklar arası bağların modernleşme, bireycilik ve kapitalist değerler doğrultusunda zayıfladığına dikkat çekmiş, bu bağlamda kültürel değerlerin korunmasının çatışmaları önlemedeki önemine vurgu yapmıştır. Müftüler (2019) de Parsons'un sistem teorisi çerçevesinde, aile içi kuşaklar arası ilişkilerin güçlendirilmesinin toplumsal dayanışma açısından taşıdığı önemi ortaya koymuştur. Salman ve Akkurnaz (2022), sanatın yaşlı bireylerin psikososyal iyi oluşuna katkısını, fotoğraf terapisi üzerinden ele almış, sanatın yalnızca bireysel gelişime değil, toplumsal bağ kurmaya da hizmet edebileceğini göstermiştir.Bu çalışmalar, yaşlı bireylerin iyi oluş hâlini destekleme, kuşaklar arası ilişkileri güçlendirme ve sanatsal etkinliklerin psikososyal etkilerini ortaya koyma açısından önemli katkılar sunmaktadır. Ancak bu araştırmaların büyük bir kısmı ya bireysel iyi oluşa odaklanmakta ya da aile içi ilişkilere sınırlı bir çerçevede yaklaşmaktadır. Oysa yaşlı kuşağın toplumsal hayatta daha görünür, üretken ve katılımcı bireyler olarak yer alabilmesi için yalnızca bireysel ya da aile içi dinamiklere değil, daha geniş bir toplumsal bağlama ve yapısal dönüşümlere de odaklanmak gerekmektedir.Bu bağlamda, mevcut literatürde sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal rollerini nasıl dönüştürebileceği, sosyal sermaye üretimine nasıl katkı sağlayabileceği ve toplumsal entegrasyon süreçlerinde nasıl bir işlev üstlenebileceği yeterince ele alınmamıştır. Söz konusu çalışma, bu boşluğu doldurma amacı taşımakta ve sanat eğitimini yalnızca bireysel bir uğraş ya da terapi biçimi olarak değil, toplumsal yapının yeniden inşasında dönüştürücü bir araç olarak konumlandırmaktadır. Böylece Bourdieu'nun sermaye kuramı, Becker'in etiketleme yaklaşımı ve Elder'ın yaşam döngüsü perspektifi gibi kuramsal çerçevelerle bu süreci çok boyutlu olarak analiz etmektedir. Bu yönüyle çalışma, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin sosyal rollerinin yeniden tanımlanması, aidiyet duygularının güçlendirilmesi ve toplumsal katılımlarının artırılması açısından işlevsel bir model sunmayı hedeflemektedir.

Bu model aracılığıyla, yaşlı kuşağın hem bireysel iyi oluşunun desteklenmesi hem de toplumsal yaşama daha aktif biçimde katılımının sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece, söz konusu dezavantajlı grubun sanat yoluyla görünürlük kazanması ve sosyal bağlarını yeniden kurması mümkün hâle gelebilecektir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, yaşlı bireylerin sosyal izolasyondan toplumsal entegrasyona geçiş sürecinde sanat eğitiminin dönüştürücü rolünü kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla ele almak ve bu doğrultuda çözüm önerisi sunmaktır.Çalışma, sanat eğitiminin yaşlı bireylerde aidiyet duygusunu güçlendirme, toplumsal rollerin yeniden inşası ve aktif katılım süreçlerindeki işlevini bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktadır.Araştırma, Bourdieu'nun sermaye kuramı, Becker'in etiketleme yaklaşımı ve Elder'ın yaşam döngüsü perspektifinden yararlanarak sanat eğitimini yalnızca bireysel bir etkinlik değil aynı zamanda sosyal sermaye üretimi, kuşaklar arası bağların güçlendirilmesi ve toplumsal görünürlüğün artması açısından bir araç olarak değerlendirmektedir.Bu çerçevede çalışma, halk eğitim merkezleri gibi kurumsal yapılarda uygulanan sanat temelli programları inceleyerek yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonuna katkı sağlayabilecek model yaklaşımları ortaya koymayı

amaçlamaktadır. Ayrıca sanat eğitiminin yaşlı bireylerin sosyal deneyimlerini zenginleştirme ve toplumsal yaşama yeniden katılma süreçlerine etkisini somut örnekler üzerinden tartışarak literatürdeki boşluğa katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- Sanat eğitimi, yaşlı bireylerin sosyal izolasyondan çıkışına ve toplumsal rollerini yeniden kazanmalarına nasıl katkı sunmaktadır?
- Yaygın eğitim veren yerli ve yabancı kuruluşlarda sunulan sanat kursları, yaşlı bireylerin sosyal entegrasyonuna hangi yönlerden etki etmektedir?
- Yaşlı bireylerin psikososyal iyi oluşlarını ve toplumsal bağlarını güçlendirebilecek bir sanat eğitimi modeli nasıl olmalıdır?

Yöntem

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş olup temel araştırma türünde ve tarama deseni temelinde tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, olgu ve olayları doğal bağlamı içinde bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ele almayı amaçlamakta ve gözlem, görüşme ile doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemlerini içermektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Bu çerçevede araştırma, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonundaki rolünü anlamak amacıyla mevcut bilgi birikimini sistematik biçimde incelemeye yönelmiştir.

Tarama deseni, mevcut durumu olduğu biçimiyle betimlemeye, var olan bilgi ve belgeler arasındaki ilişkileri sistematik biçimde ortaya koymaya ve literatürdeki boşlukları belirlemeye yönelik bir araştırma modelidir (Karasar, 2005). Bu yaklaşım, mevcut bilgi birikimini derinlemesine inceleyerek alana kuramsal katkı sunmayı amaçlayan temel araştırmalar için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Araştırma, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonundaki işlevini kuramsal ve uygulamalı yönleriyle incelemek amacıyla literatür ve ilgili dokümanların sistematik biçimde değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, belirli bir amaca yönelik olarak yazılı, görsel ve dijital belgelerin sistematik biçimde analiz edilmesiyle veri elde etmeyi sağlayan bir tekniktir. Bu teknik, araştırma konusuyla ilgili bilgi taşıyan kitaplar, hakemli dergi makaleleri, raporlar, politika belgeleri ve proje dokümanlarının içeriklerinin değerlendirilmesine imkân tanımaktadır (Karasar, 2005, Yıldırım & Şimşek, 2008). Ayrıca literatür taraması, konuya ilişkin önceki çalışmaları sistematik biçimde ele alarak eksiklikleri belirlemeye ve mevcut bilgiyi ileri taşımaya katkı sağlamıştır (Neuman, 2014).

İncelemeye alınan belgeler, konuya ilişkin kitaplar, ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış akademik makaleler, bilimsel raporlar, politika belgeleri, halk eğitimi merkezleri ve belediyeler tarafından yürütülen uygulamalara ilişkin proje belgeleri ve değerlendirme raporlarını kapsamaktadır. Seçim kriterleri olarak; erişilebilirlik, güvenilirlik, içerik ilgisi ve akademik geçerlilik esas alınmıştır. Belge seçimi sırasında yaşlılık, sanat eğitimi, toplumsal katılım ve sosyal izolasyon gibi anahtar sözcükler kullanılarak sistematik taramalar yapılmıştır.

Toplanan dokümanlar tematik içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sürecinde açık kodlama yaklaşımıyla başlangıç kodları oluşturulmuş, benzerlik ve ilişkilerine göre kategoriler belirlenmiş ve nihai temalar geliştirilmiştir. Ortaya çıkan temalar yaşlılık deneyimi, sanat eğitiminin psikososyal etkileri, kültürel aktarım ve kuşaklar arası etkileşim, toplumsal görünürlük ve uygulama örneklerinin bağlamsal özellikleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu temalar, çalışmanın

kuramsal çerçevesini oluşturan; Bourdieu (1990), Becker (1967) ve Elder'ın (1974) yaklaşımlarıyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Analiz sürecinin güvenirliğini artırmak amacıyla kaynaklar arasında karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmış ve kodlama sonuçları araştırma soruları ile tutarlılık açısından kontrol edilmiştir. Bu yolla elde edilen temaların geçerliliği ve iç tutarlılığı güçlendirilmiştir. Bulgular bölümünde doküman incelemesinden elde edilen tematik bulgular açık biçimde sunulmuş ve bu bulgular doğrultusunda Türkiye bağlamına yönelik çıkarımlar geliştirilmiştir.

Çalışma kapsamında sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonuna katkı sağladığına ilişkin uluslararası uygulama modelleri de incelenmiştir. Bu modeller Türkiye bağlamında uygulanabilir yönleri açısından değerlendirilmiş ve halk eğitim merkezleri, belediye destekli sanat atölyeleri ile benzeri kurumların yürüttüğü uygulamalar kuramsal yaklaşımlarla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Böylece sanat temelli uygulamaların kuramsal ve pratik yansımaları karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır. Araştırmada herhangi bir deneysel uygulama, anket, mülakat veya gözlem gibi doğrudan veri toplama teknikleri kullanılmamıştır. Yalnızca mevcut belgelerin sistematik analizi gerçekleştirilmiş ve bu nedenle insan katılımına dayalı etik kurul izni gerektiren bir durum oluşmamıştır. Çalışma, ilgili etik ilkeler doğrultusunda yürütülmüştür.

Bulgular

Çalışmada, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyon sürecine katkısı, sosyal izolasyonla başa çıkma biçimleri ve bu doğrultuda geliştirilebilecek kurumsal uygulama modelleri, literatüre dayalı doküman analizi bulguları ışığında ele alınmaktadır. Bu kapsamda araştırma, sanat eğitiminin yaşlı bireyler açısından nasıl bir işlev üstlendiği, uluslararası düzeyde yaygın ve kurumsal sanat odaklı programların bu süreci nasıl desteklediği ve Türkiye bağlamında halk eğitim merkezleri aracılığıyla sürdürülebilir bir modelin nasıl yapılandırılabileceği sorularına odaklanmaktadır. Elde edilen bulgular, bu üç araştırma sorusu doğrultusunda yapılandırılmış ve tematik bir bütünlük içinde sunulmuştur.İncelenen akademik çalışmalar, politika belgeleri ve proje raporlarında öne çıkan ortak bulgular, sanat temelli öğrenme ortamlarının yaşlı bireylerin öz yeterlilik, aidiyet ve toplumsal görünürlük algılarını güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin sosyal izolasyonla başa çıkmalarında ve toplumsal yaşama yeniden dâhil olmalarında işlevsel bir etkileşim alanı sunduğuna işaret etmektedir.Bu genel çerçeve doğrultusunda elde edilen bulgular, sanat eğitiminin bireysel düzeyde sağladığı katkıların ötesinde, kurumsal ve yapısal modellerle desteklendiğinde daha kalıcı ve yaygın etkiler üretebildiğini göstermektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında, uluslararası düzeyde uygulanan sanat temelli yaşlılık programları incelenmiş ve bu örnekler, Türkiye bağlamında uygulanabilir bir modelin olanaklarını tartışmak üzere değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında elde edilen bulgular, çalışmanın bütüncül yaklaşımıyla uyumlu biçimde üç ana tema etrafında şekillenmiştir. Bu temalar ise sanat eğitiminin yaşlı bireyler açısından işlevi, uluslararası örneklerin sunduğu modelleme potansiyeli ve Türkiye'de uygulanabilirlik bağlamında halk eğitim merkezlerinin rolüdür.

Sanat Eğitiminin Yaşlı Bireyler Açısından İşlevi

Çalışmada, "Sanat eğitimi, yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyon sürecine ve sosyal izolasyondan çıkışlarına nasıl katkı sağlamaktadır?" sorusu, yaşlı bireylerin deneyimlerini odağına alan doküman analizi bulguları ışığında ele alınmaktadır. İncelenen akademik çalışmalar, politika belgeleri ve proje raporları, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin değer görmek, kabul edilmek, sevilmek ve saygı duyulmak gibi temel psikososyal ihtiyaçlarını karşılamada etkili bir araç olduğunu ortaya koymaktadır (Buchalter, 2011). Bulgular, sanat eğitiminin yalnızca bireysel bir uğraş değil aynı

zamanda sosyal bağları güçlendiren ve toplumsal görünürlüğü ve entegrasyon sürecini destekleyen bir katılım alanı olarak işlev gördüğüne işaret etmektedir.

Bu bağlamda sanat, bireyler arasında sosyal etkileşimi artırıcı etkisiyle yaşlı bireylerin kendilerini daha anlamlı hissetmelerine ve toplumla bütünleşmelerine olanak tanımaktadır. Estetik bir uğraş olmanın ötesinde, bireyin psikolojisiyle ve toplumsal yapıyla doğrudan ilişkili bir iletişim aracı hâline gelen sanat, dil ötesi ve dil dışı iletişim olanaklarıyla ifade edilemeyen duygu ve düşünceleri görünür kılmaktadır. Mikro düzeyde sembolik etkileşim yoluyla psikolojik dayanıklılığı artırırken makro düzeyde yaratıcılığı teşvik eden, iletişimi güçlendiren ve kültürel anlayışı derinleştiren bir araç olarak değerlendirilmektedir (Huss, 2020).Bu çok katmanlı işlevselliğiyle sanat, bireylerin duygu ve düşüncelerini anlamlandırmalarını, çevreleriyle daha güçlü etkileşimler kurmalarını ve kendilerini ifade etmelerini sağlamaktadır. Bu durum, özellikle toplumsal değerlerin ortak zeminde buluşması açısından önem arz etmektedir. Sanatın bireyin manevi ihtiyaçlarına da yanıt vermesi, onu yalnızca bireysel bir uğraş olmaktan çıkararak toplumsal bir araç hâline getirmektedir.Bu doğrultuda, sosyal izolasyona maruz kalan yaşlı bireyler için sanat eğitimi, hem bireysel ifade alanı yaratması hem de sosyal etkileşimi teşvik etmesi bakımından çok boyutlu bir işlev görmektedir. Nietzsche'nin (1994) de ifade ettiği üzere, sanat bireyi acı ve kaygılardan uzaklaştırarak ruhsal bir rahatlama sağlar. Bu perspektiften bakıldığında, sanat eğitimi yaşlı bireylerin psikososyal dayanıklılıklarını artıran ve toplumsal hayata yeniden katılımlarını destekleyen bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sanatsal etkinlikler sayesinde yaşlı bireyler yalnızlık ve izolasyonla başa çıkabilir, duygusal doyum sağlayabilir ve toplumsal bağlarını yeniden kurabilirler. Üretime dayalı sanatsal faaliyetler, yaşlıların yaşam deneyimlerini paylaşmalarını, kendilerini ifade etmelerini ve toplumla daha güçlü bir bağ kurmalarını desteklemektedir.Bu süreçte sanat, bireyin içsel dünyasını yeniden yapılandırmasına yardımcı olurken duygusal tatmin sağlamasına ve psikolojik bütünlüğünü korumasına da katkı sunmaktadır. Bu içsel denge yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal uyumun inşasında da belirleyici bir rol oynamaktadır. Acı ve kayıpla baş etme kapasitesini artıran sanat, bireyde direnç geliştirmeyi ve eksikliklerin telafisini mümkün kılmaktadır. Bu noktada, sanat eğitimi bireyin sanatı bilinçli ve sistematik bir şekilde deneyimlemesini sağlayarak olumlu etkilerin kalıcılığına katkı sunar.Özellikle yaşlı bireyler açısından sanat eğitimi, topluluk bilincinin gelişmesini, sosyal ilişkilerin yeniden inşasını ve kültürel katılımın artmasını sağlamaktadır (De Botton & Armstrong, 2014). Bununla birlikte sanat eğitimi, bireyin yaratıcı potansiyelini açığa çıkaran, estetik duyarlılığını geliştiren ve özgün düşünme becerilerini destekleyen bir süreçtir. Gözlem yetisi ve el becerilerinin gelişimine de katkı sunan bu süreç, çok yönlü bireysel gelişimi mümkün kılmaktadır (Yolcu, 2009).Bu kapsamda sanat eğitimi yalnızca bireysel gelişimi destekleyen değil aynı zamanda yaşlı bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını teşvik eden bir entegrasyon alanı olarak değerlendirilmelidir. Sanat yoluyla gerçekleşen üretim ve paylaşım süreci, yaşlı bireylerin toplumsal rollerini yeniden tanımlamalarına olanak tanırken toplumsal etiketlemeye karşı bir duruş sergilemelerini de mümkün kılmaktadır. Tüm bu bulgular ışığında, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal izolasyondan uzaklaşmalarına, aktif bireyler olarak yeniden konumlanmalarına ve toplumla bütünleşmelerine katkı sağlayan çok yönlü bir etkileşim alanı sunduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu katkının sürdürülebilir olması, kuramsal düzlemin yanında pratik uygulamalarla da desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada, sanat temelli eğitim programlarının farklı ülkelerdeki uygulamaları, yaşlı kuşağın toplumsal yaşama katılımını desteklemede somut ve çoğaltılabilir örnekler sunmaktadır. Bu bağlamda incelenen uluslararası modellerden bazıları şunlardır:

Uluslararası Örneklerin Sunduğu Modelleme Potansiyeli

Çalışmada, "Yaygın ve kurumsal düzeyde uygulanan sanat temelli programlar, yaşlı bireylerin sosyal katılımını ve toplumsal entegrasyonunu nasıl desteklemektedir?" sorusu, farklı ülkelerde hayata geçirilen sanat temelli uygulamalara ilişkin doküman analizi bulguları üzerinden ele alınmaktadır. Analiz edilen program belgeleri ve etki raporları, sanatın bireysel kazanımların ötesinde bir işleve sahip olduğunu ve kurumsal yapılar içinde sistematik biçimde uygulandığında yaşlı bireylerin sosyal hayata katılımını artırdığını, izolasyonu azalttığını ve topluluk temelli bağları güçlendirdiğini göstermektedir.

Analiz edilen uluslararası uygulama belgeleri, sanat temelli yaklaşımların yaşlı bireylerin sosyal katılımını desteklemede somut ve çoğaltılabilir örnekler sunduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Birleşik Krallık'ta 2012–2024 yılları arasında yürütülen *Age of Creativity (AoC)* programı; sanatçılar, eğitmenler, kültürel kurumlar ve sağlık çalışanlarını bir araya getirerek yaratıcı yaşlanma anlayışını güçlendirmiştir. Programın dokümanlarında, yaşlı bireylerin sanatsal üretim süreçlerine aktif biçimde katıldığı ve bu süreçlerin toplumsal farkındalığı artırdığı vurgulanmaktadır (Age of Creativity, 2024). Ayrıca atölye çalışmaları, yayımlanan kılavuzlar ve proje paylaşım platformları aracılığıyla kültürel katılımın yaşlı bireylerin zihinsel ve duygusal iyilik hâline katkı sağladığı tespit edilmiştir. Her ne kadar AoC 2024 yılında sona ermiş olsa da, aynı yaklaşım *Creative Ageing: Development & Agency (CADA)* çatısı altında sürdürülmektedir (CADA, 2024). Bu örnek, sanat odaklı uygulamaların kurumsal süreklilik içinde yaşlı bireylerin toplumsal katılımını destekleyebileceğini göstermektedir.

İngiltere modelinin yanı sıra, küresel ölçekte dikkat çeken bir diğer uygulama Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kökenli *Project UnLonely'*dir. Amerika'da sosyal izolasyonla mücadele amacıyla başlatılan bu program, sanatı bir müdahale aracı olarak kullanmayı hedefleyen ulusal bir girişimdir. The Foundation for Art & Healing tarafından hayata geçirilen proje, özellikle yaşlı bireylere yönelik geliştirilen *Creativity Circles* programı kapsamında; yazma, görsel sanatlar ve hikâye anlatımı gibi küçük grup etkinlikleriyle psikososyal iyilik hâlini artırmayı amaçlamıştır. Katılımcıların çevrim içi veya yüz yüze oturumlar sayesinde duygularını ifade edebildikleri, öz güven kazandıkları ve yeni sosyal bağlar kurdukları gözlemlenmiştir. Ayrıca film gösterimleri, paneller ve sanat atölyeleri gibi etkinliklerle yalnızlık olgusuna dair toplumsal farkındalık yaratılması hedeflenmiştir (Project UnLonely, 2023). Bu bulgular, sanatın sosyal izolasyonla mücadelede yapılandırılmış bir toplumsal müdahale aracı olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

ABD'de yalnızlıkla mücadeleye yönelik bir diğer kapsamlı girişim ise sanat eğitimini merkeze alan *Lifetime Arts* programıdır. 2008 yılında kurulan *Lifetime Arts,* yaratıcı yaşlanma kavramını temel alarak sanat eğitimi programlarıyla yaşlı bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmeyi amaçlamıştır. ABD genelinde 700'den fazla kurumla iş birliği içinde yürütülen bu programlar; görsel sanatlar, müzik, yazarlık, tiyatro ve dans gibi farklı disiplinlerde düzenlenen atölyelerle yaşlı bireylerin aktif sanat üreticileri olarak sürece katılımını sağlamıştır (Lifetime Arts, 2023). Programların profesyonel sanatçılar tarafından yürütülmesi, sanat üretiminin niteliğini artırırken eğitmenlere yönelik geliştirilen kapsamlı kaynaklarla yaratıcı yaşlanma yaklaşımının yaygınlaştırılmasına da önemli katkılar sunmuştur (Basting vd., 2020). Bu yönüyle Lifetime Arts, sanat eğitiminin kurumsal kapasite geliştirme boyutuna dikkat çekmektedir.

Yaratıcı yaşlanma alanında uzun soluklu çalışmalarıyla dikkat çeken bir başka program, 1988 yılında kurulan *Arts for the Aging (AFTA)* ise yaşlı bireylerin sanatsal etkinliklere katılımını teşvik ederek sosyal izolasyonu azaltmayı ve sağlıklı yaşlanmayı desteklemeyi amaçlayan bir kurumdur. Demans gibi bilişsel gerilemeler yaşayan bireyler için özel olarak tasarlanan programlar; müzik,

dans, tiyatro ve görsel sanatlar gibi farklı disiplinleri kapsamaktadır (AFTA, 2023). Etkinliklerin grup temelli uygulanması, sosyal etkileşimi ve aidiyet duygusunu pekiştirirken bakım merkezleriyle kurulan iş birlikleri sayesinde programların geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır. Etki raporlarında, sanat temelli müdahalelerin hafıza ve duygusal ifade becerilerini olumlu yönde etkilediği ifade edilmektedir (Arts for the Aging, 2023). Bu bulgular, sanat temelli programların kırılgan yaşlı gruplar için dahi etkili olabildiğini göstermektedir.

Bu bulguları destekleyen uluslararası bir başka uygulama da İrlanda merkezli *Creative Aging International'*dır (CAI). Bu uygulama, yaşlı bireylerin yaratıcı potansiyellerini ortaya çıkararak sosyal yaşama katılımlarını teşvik etmektedir. Hikâye anlatıcılığı, tiyatro ve kamuya açık sanat etkinlikleri aracılığıyla yaşlı bireylerin yaşam deneyimleri görünür kılınmış ve yaratıcı yaşlanma toplumsal bir dönüşüm aracı olarak değerlendirilmiştir (CAI, 2023). Bunun yanı sıra, sanatçılar ve profesyonellere yönelik düzenlenen eğitim programlarıyla yaratıcı yaşlanmanın sürdürülebilirliği desteklenmekte, ayrıca sanatın yaşlıların sosyal ilişkilerine ve duygusal iyilik hâline katkısına yönelik araştırmalar yürütülmektedir.Özellikle bilişsel gerileme yaşayan yaşlı bireylere odaklanan bir diğer yenilikçi program ise *TimeSlips*'tir (ABD). Bu yaklaşım, yaşlıların yaratıcı yollarla iletişim kurmalarını hedefleyen sanatsal bir metodoloji sunmaktadır. 1998 yılında Anne Basting tarafından geliştirilen bu yöntem, katılımcıların görsel uyarıcılardan yola çıkarak hayal gücüne dayalı hikâyeler üretmelerine olanak tanıyarak geleneksel hafıza temelli iletişimin sınırlarını aşmaktadır (Basting, 2009). Program, demans bakım merkezleri ve toplum merkezlerinde yaygın biçimde uygulanmakta olup bakım verenlere yönelik eğitimlerle yaratıcı bakım anlayışının benimsenmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir (TimeSlips, 2023). Bu örnek, sanatın bilişsel sınırlılıkların ötesinde iletişim kurma potansiyelini ortaya koymaktadır.

Yaratıcı bakım yaklaşımlarından farklı olarak yaşam öykülerine odaklanan bir başka program ise *Life Story Club'*tır. ABD'de faaliyet gösteren bu girişim, yaşlı bireylerin kişisel hikâyelerini paylaşmaları yoluyla sosyal izolasyonla baş etmelerini ve toplumsal aidiyet duygusu geliştirmelerini amaçlamaktadır. Toplum merkezleri, kütüphaneler, yaşlı bakım evleri ve çevrim içi platformlarda yürütülen programlarda, her oturumda katılımcılar hem kendi yaşam hikâyelerini anlatmakta hem de başkalarının deneyimlerini dinleme fırsatı bulmaktadır (Life Story Club, 2023). Bu yaklaşım, yaşlı bireylerin ifade becerilerini geliştirmekte ve sosyal ilişkilerini güçlendirerek onların toplumsal bağlarını kuvvetlendirmektedir (Bollinger & Rosenbaum, 2021).

Özetle uluslararası düzeyde yürütülen sanat temelli uygulamalar, yaşlı bireylerin yaratıcılık, ifade gücü ve sosyal etkileşim gibi alanlarda desteklenebileceğini açık biçimde göstermektedir. Bu örnekler, sanatın yaşlılık döneminde hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli katkılar sunduğunu ortaya koymakta, yaşlı bireylerin toplumla daha güçlü bağlar kurmasına olanak sağlamaktadır. Bu bulgular, Türkiye'de de benzer ihtiyaçların varlığına işaret etmektedir. Zira Türkiye'de yaşlı bireylere yönelik sanat temelli uygulamalar çoğunlukla hobi kurslarıyla sınırlı kalmakta, bu programların sosyal izolasyon, toplumsal katılım ve psikososyal iyi oluş üzerindeki etkilerini değerlendiren sistematik izleme ve etki analizleri bulunmamaktadır. Halk eğitim merkezleri ve belediyeler tarafından yürütülen kurslar yaygın olmakla birlikte, bu faaliyetlerin yaşlı bireylerin toplumsal rollerini dönüştürmeye yönelik bütüncül bir politika çerçevesine sahip olmadığı görülmektedir (MEB, 2021; Temizer Güneş, 2023). Bu bağlamda yaygın eğitim kurumları, bu ihtiyaçlara yanıt verebilecek potansiyele sahip yapılar arasında yer almaktadır. Sanat odaklı programların halk eğitim merkezleri aracılığıyla yaşlı bireylerle buluşturulması, sosyal izolasyonla mücadelede erişilebilir ve etkili bir çözüm sunabilir. Zira yaşlı bireyler yaşam boyu öğrenme ihtiyacını sürdürmekte, üretkenlik, sosyal katılım ve kendini gerçekleştirme arzuları yaşla birlikte ortadan kalkmamakta, yalnızca biçim değiştirmektedir. Ancak

uygun ortamlar sunulmadığında toplumsal entegrasyon zorlaşmakta, dışlanmışlık hissi artmaktadır. Bu noktada, halk eğitim merkezleri gibi yaygın eğitim kurumları, yaşlı bireylere yaş, zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın öğrenme ve katılım imkânı sunarak sosyal etkileşimlerini güçlendirme potansiyeline sahiptir.

Türkiye'de Uygulanabilirlik Bağlamında Halk Eğitimi Merkezlerinin Rolü

Çalışmada, "Yaşlı bireylerin psikososyal iyi oluşunu ve toplumsal entegrasyonunu destekleyebilecek sürdürülebilir bir sanat eğitimi modeli Türkiye bağlamında nasıl yapılandırılabilir?" sorusu, ulusal politika belgeleri ve eğitim strateji raporları doğrultusunda ele alınmaktadır. İncelenen belgeler, halk eğitimi merkezlerinin sanat eğitimi yoluyla yaşlı bireylerin toplumsal katılımını destekleyebilecek güçlü, erişilebilir ve yaygın bir kurumsal yapı sunduğunu göstermektedir. Bu çerçevede halk eğitim merkezleri, yalnızca bilgi aktarımı değil aynı zamanda bireylerin toplumsal yaşama aktif biçimde katılımını teşvik eden bir öğrenme alanı olarak tanımlanmaktadır (Kurt, 2008). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgelerinde (MEB, 2009), halk eğitiminin yaşlı bireylerin toplumsal katılımını destekleyen bir araç olarak kurgulandığı görülmektedir. Analiz edilen belgelerde, halk eğitiminin yaşlı bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmesinin ötesinde, sosyal dışlanmayı önleyici, kuşaklar arası etkileşimi destekleyici ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunan önemli bir mekanizma olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bulgular, halk eğitim merkezlerinin yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonunu destekleyebilecek kurumsal bir zemin sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle halk eğitim merkezleri, sanat odaklı katılım programlarının uygulanabileceği en erişilebilir ve sürdürülebilir yaygın eğitim ortamı olarak öne çıkmaktadır.

Yaygın eğitim, birey merkezli bir yapıya sahiptir ve yaş zaman sınırlaması olmaksızın, esnek içerik ve sürelerle sürdürülebilir eğitim olanağı sağlar (Yıldırım, 1996). Özellikle hızla değişen sosyal ve ekonomik koşullar karşısında, bireylerin çağın gerektirdiği yaşam becerileriyle donatılması yaygın eğitimin temel amaçları arasındadır. Son otuz yılda gelişen yaklaşımla birlikte, Türkiye'de yaygın eğitimin mevzuatı ve uygulama alanları önemli ölçüde gelişmiştir. Bu gelişmeler, halk eğitimi/yetişkin eğitimi/yaşam boyu öğrenme/hayat boyu öğrenme gibi kavramları daha görünür ve sistemli hâle getirmiştir (Geray, 2002).

Türkiye'de yaygın eğitim faaliyetleri, bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre planlanmakta ve belirli takvim ve programlar çerçevesinde yürütülmektedir (MEB, 2021). 1953 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olarak kurulan Halk Terbiyesi Şubesi bünyesindeki halk eğitimi merkezleri, günümüzde Türk Millî Eğitim Sistemi içerisinde yaygın eğitimin temel taşı olarak konumlanmaktadır. Türkiye genelinde il, ilçe ve köy düzeyinde hizmet sunan 995 halk eğitimi merkezi bulunmaktadır (MEB, 2020). Bu kurumsal yaygınlık ve tarihsel birikim, halk eğitimi merkezlerinin işleyişine dair yasal ve yapısal düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da belirtildiği üzere, eğitim sistemi örgün ve yaygın olmak üzere iki temel yapıdan oluşmaktadır. Yaygın eğitim hizmetleri, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünün koordinasyonunda yürütülmektedir. Bu çerçevede hazırlanan kurs programları, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan Çerçeve Kurs Programı doğrultusunda mesleki-teknik ve genel kurslar olarak sınıflandırılmaktadır. Kurslar; kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü girişimlerle iş birliği içinde sürekli güncellenmektedir (MEB, 2021).

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından sunulan kurslar arasında; Türk halk müziği, yağlı boya, resim, seramik, tiyatro, fotoğrafçılık, cilt, çini, ebru, hüsn-i hat, ahşap süsleme, takı tasarımı ve çeşitli müzik enstrümanlarına yönelik programlar yer almaktadır (HBÖGM, 2025). Bu kurslar, sadece bilgi ve beceri kazandırmakla sınırlı kalmayıp bireylerin kendilerini ifade etmelerine, öz güvenlerini artırmalarına ve sosyal etkileşim yoluyla toplumsal bağlarını güçlendirmelerine de katkı sunmaktadır (Kurt, 2008).

Yaşlı bireyler açısından sanat ve zanaat kurslarının, zihinsel ve duygusal işlevlerin korunması, sosyal izolasyonun önlenmesi ve yaşam kalitesinin artırılması açısından önemli katkılar sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Örneğin grup içerisinde gerçekleştirilen müzik ya da tiyatro çalışmaları sosyal katılımı teşvik ederken el sanatları gibi bireysel üretime dayalı kurslar, yaşlı bireylerin yaratıcılıklarını ortaya koymalarına ve üretkenliklerini sürdürmelerine olanak tanıyabilir.

Bu bağlamda, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünün 2023 yılı İzleme ve Değerlendirme Raporu'nda, yaşlı bireylere yönelik program çeşitliliğinin ve erişim imkânlarının yeterli düzeyde olmadığı, bu alanlarda gelişmeye ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin en köklü yaygın eğitim kurumları olan halk eğitimi merkezlerinin, özellikle yaşlı bireyler için daha kapsayıcı, kaliteli ve erişilebilir eğitim hizmetleri sunacak şekilde güçlendirilmesi, eğitimci niteliğinin artırılması ve fırsat eşitliğinin gözetilmesi büyük önem taşımaktadır (MEB, 2024). Nitekim Karakuş Yıldız ve Taş (2023) tarafından Türkiye'de hayat boyu öğrenmeye katılımın yaygın eğitim kursları bağlamında incelendiği araştırmada, 65 yaş ve üzerindeki bireylerin toplam kursiyerler içerisindeki payının 2016–2020 yılları arasında %0,5 ile %2 arasında değiştiği ve yaygın eğitim faaliyetlerine en düşük katılım gösteren yaş grupları arasında yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca yaşlı bireylerin eğitime katılımlarını artırmak amacıyla yaş gruplarının ilgi, ihtiyaç ve hazırbulunuşluk düzeylerine uygun programların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bulgular, yaşlı bireylerin hayat boyu öğrenme süreçlerine katılımının güçlendirilmesi için yalnızca mevcut eğitim olanaklarının yaygınlaştırılmasının değil, aynı zamanda bu bireylerin sosyal, kültürel ve bireysel ihtiyaçlarını gözeten eğitim içeriklerinin geliştirilmesinin de önemli olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda sanat odaklı eğitim programları, yaşlı bireylerin kendilerini ifade etmelerine, yaşam deneyimlerini paylaşmalarına ve sosyal etkileşimlerini artırmalarına olanak sağlayabilecek alternatif bir öğrenme alanı olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede incelenen belgeler ve ulusal politika raporları, yaygın eğitimin bireyin ömür boyu öğrenme sürecini destekleyen esnek ve kapsayıcı yapısıyla, yaşlı bireylerin toplumsal yaşamla bağlarını korumaları ve güçlendirmeleri açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Bulgular, uluslararası örneklerde olduğu gibi Türkiye'de de halk eğitim merkezleri aracılığıyla sanat odaklı öğrenme fırsatlarının yaygınlaştırılmasının sosyal katılım, üretkenlik ve kuşaklar arası etkileşimi güçlendirebileceğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, sanat eğitiminin yalnızca bireysel gelişimi destekleyen bir faaliyet olarak değil aynı zamanda yaşlı bireylerin toplumsal bütünleşmesini, psikososyal iyi oluşunu ve aktif yurttaşlık rollerini destekleyen bir sosyal politika bileşeni olarak ele alınmasının önem kazandığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Çalışmada geliştirilen "Sanat Odaklı Sosyal Entegrasyon Programı", yaşlı bireylerin sosyal izolasyondan uzaklaşarak aktif bireyler olarak toplumsal yaşama daha güçlü biçimde katılmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Model, bireysel gelişimin ötesine geçerek toplumsal görünürlük,

kültürel aktarım, kuşaklar arası etkileşim ve aktif yaşlanma gibi çok boyutlu hedefleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki halk eğitim merkezlerinin mevcut yapısına uyarlanabilir nitelikte olan program, sanat eğitiminin dönüştürücü gücünden yararlanarak yaşlı bireylerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçlenmelerine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Aşağıda, çalışmanın özgün katkısı olan bu modele ilişkin temel bileşenlere yer verilmekte, ardından modelin sunduğu olanaklar, elde edilen bulgular ve ilgili literatürle karşılaştırmalı biçimde tartışılmaktadır.

Örnek Uygulama Modeli: Sanat Odaklı Sosyal Entegrasyon Programı

Sanat Odaklı Sosyal Entegrasyon Programı, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama daha etkin katılımlarını sağlamak ve sosyal izolasyonu aşmalarını desteklemek amacıyla geliştirilmiş sanat odaklı bir eğitim modelidir. Türkiye'deki halk eğitim merkezlerinde uygulanabilir şekilde yapılandırılan model, yerel olanaklara dayalı, kuşaklar arası etkileşimi teşvik eden ve kültürel üretimi merkeze alan bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Bu model, çalışmanın bulgular bölümünde ortaya çıkan ve yaşlı bireylerin deneyimlerini yansıtan verilerden hareketle belirlenen üç ana temaya dayalı olarak geliştirilmiştir. Söz konusu temalar; sanat eğitiminin yaşlı bireylerin psikososyal güçlenmesi ve toplumsal entegrasyonu üzerindeki işlevi, uluslararası örneklerde sanat temelli programların kurumsal düzeyde sunduğu çoğaltılabilir uygulama modelleri ve Türkiye bağlamında halk eğitim merkezlerinin erişilebilir ve sürdürülebilir bir uygulama zemini sunmasıdır.

Modelin temel amacı, yaşlı bireylerin yaşam deneyimlerini sanat yoluyla görünür kılmak ve onları yaratıcı üretim süreçleri içinde aktif kılmaktır. Böylece hem bireylerin öz güvenleri, sosyal ilişkileri ve yaşam kaliteleri artmakta hem de toplumsal bağlar güçlenmektedir. Uygulama; müzik, tiyatro, resim, seramik, fotoğrafçılık gibi farklı sanat disiplinlerini içerecek biçimde esnek bir yapıya sahiptir.

- Modelin Amacı ve Hedef Kitlesi: Model, yaşlı bireylerin yaşam doyumlarını artırmak, sosyal ilişkilerini güçlendirmek ve aidiyet hissini pekiştirmek amacıyla halk eğitim merkezleri bünyesinde uygulanacak sanat odaklı öğrenme süreçlerine dayanmaktadır. Hedef kitle, 65 yaş ve üzeri bireylerden oluşmakta, özellikle sosyal izolasyon riski taşıyan bireylerin katılımı önceliklendirilmekte, aynı zamanda kuşaklar arası etkileşim modülleriyle gençlerin de sürece dâhil edilmesi öngörülmektedir. Bu yaklaşım, sanat eğitiminin yaşlı bireylerin aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ve sosyal izolasyonla başa çıkmalarına imkân tanıdığını ortaya koyan bulgularla doğrudan örtüşmektedir. Bu nedenle model, özellikle toplumsal bağları zayıflamış ve yalnızlık riski taşıyan yaşlı bireyleri odağına alacak şekilde kurgulanmıştır.
- Kuramsal Temeller: Geliştirilen modelin teorik altyapısı, Glen H. Elder'in yaşam döngüsü yaklaşımı, Pierre Bourdieu'nün kültürel sermaye kuramı ve Howard S. Becker'in etiketleme kuramına dayanmaktadır. Yaşam döngüsü yaklaşımı, bireylerin yaşamları boyunca farklı evrelerde üstlendikleri toplumsal rollerin, kimlik gelişimi ve yaşam anlamı üzerinde belirleyici etkiler yarattığını savunur. Bu bağlamda yaşlılık, yalnızca bir gerileme dönemi değil aynı zamanda yeniden yapılanma ve toplumsal rollerin yeniden tanımlanabileceği bir evre olarak değerlendirilir.

Bourdieu'nün kültürel sermaye kuramı, bireylerin sanat yoluyla edindikleri bilgi, beceri ve ifade biçimlerinin, sosyal katılımı ve toplumsal statüyü güçlendirme potansiyeline sahip olduğunu vurgular. Bu çerçevede, yaşlı bireylerin sanatsal üretim süreçlerine katılımı, onların görünürlüğünü artırmakta ve kültürel değer üretimine aktif biçimde dâhil olmalarını mümkün kılmaktadır.

Becker'in etiketleme kuramı ise yaşlı bireylerin toplum tarafından pasif, üretken olmayan ya da bağımlı olarak etiketlenmesinin, hem sosyal rollerini hem de öz algılarını nasıl şekillendirdiğini analiz etme imkânı sunar. Sanat eğitimi bu noktada, söz konusu etiketleri kırarak bireyin kendisini yeniden tanımlamasına olanak sağlayan bir araç işlevi görür.

Bu üç kuramsal çerçeve, geliştirilen modelin hem bireysel güçlenmeyi hem de toplumsal dönüşümü hedefleyen yapısını anlamlandırmak açısından bütünleyici bir temel sunmaktadır.

Modelin Bileşenleri

- Sanat Atölyeleri: Resim, müzik, geleneksel sanatlar (ebru, seramik, hat, minyatür) gibi alanlarda halk eğitim bünyesinde yaşlı bireylere yönelik haftalık atölye çalışmaları düzenlenir. Atölyeler, katılımcıların sanatsal üretimlerini ifade özgürlüğüyle gerçekleştirecekleri şekilde yapılandırılır.
- Eğitici Eğitimi Programı: Halk eğitimi merkezlerinde görev yapan eğitmenlere yönelik yaşlılık psikolojisi, aktif yaşlanma, yaratıcı yaşlanma ve sanat yoluyla öğrenme konularında seminerler verilir. Böylece modelin sürdürülebilirliği sağlanır.
- Hatıra Temelli Sanat Uygulamaları: Katılımcıların geçmiş yaşantılarını ve deneyimlerini sanatsal üretim yoluyla aktarmaları desteklenir. Örneğin "Anılarla Minyatür" veya "Eski Fotoğraflarla Resim" etkinlikleri düzenlenebilir. Ayrıca müzikle ilgili etkinlikler de katılımcıların anılarını ve duygularını ifade etmeleri için bir araç olabilir. Örneğin geçmişte dinledikleri şarkıların eşliğinde anılarını paylaşmaları sağlanabilir.
- Kuşaklar Arası Etkileşim Oturumları: Lise veya üniversite öğrencilerinin atölye sürecine dâhil edilmesiyle, yaşlı bireylerin genç kuşaklarla etkileşim içinde bilgi ve deneyim paylaşması sağlanır. Bu yöntem, kuşaklar arası diyaloğun güçlenmesine katkı sunar.
- Yerel İş Birlikleri: Belediyelerin yaşlı hizmetleri birimleri, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin sanat fakülteleriyle iş birliği yapılır. Böylece hem gönüllü desteği hem de akademik katkı sağlanır.
- Toplumsal Yaygınlaştırma: Katılımcıların ürettikleri eserler yerel sergilerde halka sunulur, dijital kataloglar oluşturularak görünürlük sağlanır. Böylece yaşlı bireylerin üretken kimliklerinin toplum nezdinde değer kazanması hedeflenir.

Uygulama Süreci

- Hazırlık Aşaması: Yerel düzeyde yaşlı nüfus verileri incelenir, ihtiyaç analizi yapılır, eğitmenler belirlenir.
- Pilot Uygulama: Belirlenen bir halk eğitim merkezinde 6 ay sürecek örnek uygulama başlatılır.
- İzleme ve Değerlendirme: Katılımcı gözlem formları, anketler ve odak grup görüşmeleriyle süreç izlenir.
- Yaygınlaştırma: Modelin sonuçları, il millî eğitim müdürlüklerine öneri raporu olarak sunulur, farklı ilçelerde uygulanması önerilir.

Ölçme ve Değerlendirme Araçları

- Yalnızlık Ölçeği: Sosyal izolasyonu değerlendirmek için standart bir yalnızlık ölçeği kullanılarak ön test ve son test yapılabilir.
- Yaşam Doyumu Ölçeği: Standart bir ölçek kullanılarak psikososyal iyilik hâli düzeyindeki değişimler takip edilebilir.

- Nitel Geri Bildirimler: Atölye sonunda yapılacak bireysel görüşmelerle katılımcı deneyimleri analiz edilebilir.

Beklenen Katkılar

Bu model aracılığıyla;

- Yaşlı bireylerin sosyal izolasyonunun azaltılması ve toplumsal yaşama yeniden entegrasyonu,
- Psikolojik, bilişsel ve duygusal açıdan iyilik hâllerinin güçlendirilmesi,
- Sanat yoluyla kültürel aktarımın teşvik edilmesi,
- Halk eğitim merkezlerinin yaşam boyu öğrenme merkezleri olarak dönüşümünün desteklenmesi,
- Eğitim politikalarına sanat odaklı yaş dostu programların entegrasyonu

amaçlanmaktadır. Dünya örneklerinden esinlenerek geliştirilen bu model, Türkiye'nin kurumsal ve kültürel dinamiklerine uygun şekilde özgünleştirilmiş ve uygulamaya dönük bir yapıda tasarlanmıştır. Bu yönüyle yalnızca kuramsal bir öneri değil aynı zamanda halk eğitim merkezleri bünyesinde pilot uygulamalara olanak sağlayabilecek somut ve bütüncül bir program çerçevesi sunmaktadır.

Bu kurgu doğrultusunda, geliştirilen modelin öngörülen katkılarının mevcut literatürle ne ölçüde örtüştüğü ve hangi yönlerden farklılaştığı da önem kazanmaktadır. Çalışma bulguları, literatürde yer alan pek çok araştırmayla anlamlı biçimde örtüşmektedir. Örneğin Salman ve Akkurnaz'ın (2022) sanatın psikososyal iyi oluş üzerindeki etkisine ilişkin bulguları, bu modeldeki hatıra odaklı sanat uygulamaları ile doğrudan ilişkilendirilebilir. Anılarla minyatür ya da müzikle anı paylaşımı gibi yöntemler, yalnızca ifade alanı değil aynı zamanda duygusal bağ kurma fırsatı sunmakta, bu da bireyin kendilik algısını ve toplumla olan bağını güçlendirmektedir.Benzer biçimde, Tuna ve Çakmaz'ın (2024) TÜBİTAK destekli projesinde vurgulanan kuşaklar arası etkileşimin olumlu etkileri, bu çalışmada önerilen genç-yaşlı ortak atölyeleriyle pekiştirilmiştir. Genç bireylerin süreçlere aktif olarak dâhil edilmesi, yalnızca yaşlı bireylerin aidiyet hissini artırmakla kalmaz aynı zamanda genç kuşaklarda yaşlılığa dair ön yargıların kırılmasını ve empatik bakışın gelişmesini destekler. Bu yönüyle model, Türkiye özelinde eğitim sistemine bütünleştirilebilir nitelikte bir sosyal içerme stratejisi sunmaktadır.

Literatürdeki diğer önemli katkılardan biri, Temizer Güneş'in (2023) modernleşme ile birlikte zayıflayan kuşaklar arası bağlara dikkat çektiği çalışmasıdır. Söz konusu model, bu zayıflamanın önüne geçmeyi hedefleyen kültürel üretim temelli etkinliklerle hem geleneksel değerleri yaşatmayı hem de çatışmaları önlemeyi hedeflemektedir. Özellikle yerel sanat biçimlerinin (ebru, hat, minyatür gibi) kullanılması, kültürel süreklilik açısından dikkate değer bir yaklaşımdır.

Uluslararası düzeyde yürütülen sanat odaklı uygulamalar da bu modeli destekleyici niteliktedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren Age of Creativity (2024), sanat yoluyla yaşlı bireylerin toplumsal katılımını teşvik ederken, Project UnLonely (ABD) (2023), sanatı sosyal izolasyonla mücadelede etkili bir araç olarak konumlandırmıştır. ABD merkezli Lifetime Arts (2025), profesyonel sanat eğitimiyle yaşlı bireyleri aktif üretici konumuna getirirken; Arts for the Aging (2025) ise özellikle demans yaşayan bireyler için geliştirilen grup temelli etkinliklerle bilişsel ve duygusal gelişimi desteklemiştir. Creative Aging International (İrlanda) (2019), yaratıcı yaşlanma yaklaşımını toplumsal dönüşüm aracı olarak kullanmakta; TimeSlips (2023) ise hayal gücüne dayalı hikâyeleştirme yöntemiyle geleneksel iletişim biçimlerinin ötesine geçmektedir. Life Story Club (2023) (ABD) ise yaşlı bireylerin yaşam öykülerini paylaşarak sosyal bağlarını kuvvetlendirmeyi hedeflemektedir.Bu uluslararası örneklerin de gösterdiği üzere, sanat odaklı müdahaleler yalnızca

bireysel düzeyde değil, toplumsal bütünleşme açısından da önemli katkılar sunmaktadır. Türkiye'de geliştirilen bu model, hem yerel hem de küresel bağlamda tartışılan yaratıcı yaşlanma yaklaşımını benimsemekte, bu yönüyle özgün ve sürdürülebilir bir sosyal içerme stratejisi sunmaktadır. Model, yalnızca yaşlı bireylerin psikososyal iyi oluşunu desteklemekle kalmayıp aynı zamanda kültürel aktarımı, kuşaklar arası diyaloğu ve toplumsal farkındalığı güçlendiren bütüncül bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Program, kuramsal olarak Elder'in yaşam döngüsü yaklaşımını pratiğe taşıyarak yaşlı bireylerin dönüşen toplumsal rollerini yeniden anlamlandırmalarına imkân tanır. Bu durum, Becker'in etiketleme kuramı çerçevesinde de değerlendirildiğinde, yaşlıların toplumda maruz kaldığı pasif ya da yük gibi etiketlerin sanatsal üretim yoluyla dönüşebileceğini göstermektedir. Katılımcıların eserlerinin sergilenmesi ve görünür kılınması, Bourdieu'nün kültürel sermaye kuramı doğrultusunda, bireyin toplumsal konumunu yeniden inşa etmesini destekleyici bir araç işlevi görmektedir.Bu kuramsal çerçeveyle birlikte, literatürde gözlemlenen boşluk da dikkate değerdir. Literatürde, yaşlı bireylerin toplumsal entegrasyonu genellikle sosyal hizmet modelleri bağlamında ele alınırken sanat eğitimi odaklı bütüncül bir uygulama modelinin eksikliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, geliştirilen sanat odaklı sosyal entegrasyon modeli bu boşluğu doldurabilecek, uygulanabilirliği yüksek ve kültürel bağlamla uyumlu bir örnek sunmaktadır. Model, yalnızca yurt dışındaki başarılı uygulamalardan (Age of Creativity, Project UnLonely, TimeSlips vb.) esinlenmekle kalmayıp aynı zamanda Türkiye'nin kurumsal yapısına, halk eğitim merkezlerinin işlevine ve yerel potansiyellere göre özgünleştirilmiştir.

Modelin uygulanabilirliği, ölçeklendirme ve yaygınlaştırma potansiyeli ile de dikkat çekmektedir. Pilot uygulamaların ardından toplanacak veriler ışığında, il millî eğitim müdürlükleri nezdinde resmî önerilerde bulunulması, modelin politika düzeyinde benimsenmesini sağlayabilir. Ayrıca ölçme değerlendirme araçları yoluyla yalnızlık, yaşam doyumu ve toplumsal katılım gibi göstergelerde meydana gelecek olumlu değişimler, modelin etkililiğini kanıtlamada işlevsel olacaktır.Bu bağlamda, sanat eğitimi yalnızca bireysel beceri gelişimi değil aynı zamanda yaşlı bireylerin sosyal hayatta aktif roller üstlenmesini destekleyen bir toplumsal dönüşüm aracı olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada geliştirilen model, yalnızca kuramsal bir öneri değil, aynı zamanda sahada uygulanabilirliği yüksek, sürdürülebilir, kültürel bağlamla uyumlu ve kuramsal temellere dayalı bütüncül bir toplumsal destek yaklaşımı sunmaktadır. Bu yönüyle, sanat eğitiminin sosyal politika geliştirme süreçlerine entegre edilmesi gereken stratejik bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu çalışma, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama sanatsal katılımını artırmaya yönelik bütüncül bir eğitim modeli önermekte ve söz konusu modelin kuramsal dayanaklarını hem yerel hem de uluslararası literatürle ilişkilendirerek ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular ve geliştirilen model doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Modelin Uygulamalı Olarak Denenmesi: Bu çalışmada geliştirilen sanat odaklı eğitim modeli, henüz uygulamalı biçimde test edilmemiştir. Bu durum, çalışmanın temel sınırlılıklarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle modelin farklı bölge ve kurumlarda pilot uygulamalarla test edilmesi, uygulama süreçlerinin izlenmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.
- Yaygın Eğitim Kurumlarının Sürece Dâhil Edilmesi: Modelin özellikle halk eğitim merkezleri, belediye bünyesindeki kültür-sanat birimleri ve yaşlılara yönelik hizmet veren kuruluşlar aracılığıyla uygulanması önerilmektedir. Bu kurumların iş birliğiyle yürütülecek programlar, yaşlı bireylerin sanatsal üretim süreçlerine erişimini kolaylaştıracaktır.

- Kuşaklar Arası Etkileşim Programlarının Teşviki: Modelde yer alan genç-yaşlı ortak atölyeleri, kuşaklar arası etkileşimi destekleyici önemli bir bileşendir. Bu tür uygulamaların sadece yaşlı bireylerin değil, genç kuşakların da toplumsal farkındalık geliştirmelerine katkı sağlayacağı göz önünde bulundurularak, eğitim politikaları kapsamında yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Yerel Sanat Biçimlerinin Korunması ve Aktarılması: Ebru, hat, minyatür gibi yerel sanat biçimlerinin model kapsamında araç olarak kullanılması, kültürel süreklilik açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu doğrultuda, yaşlı bireylerin deneyimlerinin aktarıldığı ve geleneksel sanatların yaşatıldığı programlara öncelik verilmelidir.
- Sanat Eğitmenlerine ve Uygulayıcılara Yönelik Eğitim Programları: Modelin sürdürülebilirliği açısından, sanat eğitmenlerinin yaşlı bireylerle çalışmaya özgü pedagojik ve psikososyal yeterliliklerle donatılması gerekmektedir. Bu nedenle, sanat odaklı yaşlılık eğitimi konusunda uzmanlaşmış eğitici eğitimlerinin geliştirilmesi önerilmektedir.
- Akademik Araştırmaların Genişletilmesi: Çalışmada önerilen modelin farklı toplumsal gruplar, bölgeler veya yaş aralıklarında nasıl etkiler yarattığını inceleyen nitel ve nicel araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu tür araştırmalar, modelin hem geliştirilmesine hem de farklı bağlamlara uyarlanmasına katkı sağlayacaktır.
- Politika Düzeyinde Desteklenmesi: Sanatın yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılımı ve aidiyet duygusu üzerindeki etkisinin açık biçimde ortaya konduğu bu çalışma doğrultusunda, kültür ve yaşlılık politikalarının yeniden gözden geçirilmesi ve yaratıcı yaşlanma odaklı stratejilerin geliştirilmesi önerilmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin bu sürece aktif katılımı teşvik edilmelidir.

Bu bağlamda çalışmada önerilen sanat odaklı model; yaşlı bireylerin psikososyal refahına, kuşaklar arası bağların güçlenmesine ve kültürel sürekliliğe katkı sağlayabilecek niteliktedir. Ancak modelin uygulamaya geçirilmesi ve farklı bağlamlarda değerlendirilmesi, alanda daha somut ve sürdürülebilir sonuçlar elde edilmesini mümkün kılacaktır.

Extended Summary

Introduction

Old age is not only an individual process of transformation but also a period with significant social dimensions. The social identity acquired by an individual throughout their life is reshaped during old age, individuals often feel the need to assume new roles or transform existing ones. However, in modern societies, the ties that elderly individuals establish with social life are increasingly weakening. Particularly after retirement, the withdrawal from production processes renders them socially and psychosocially invisible. This situation leads to negative consequences such as social isolation, a weakened sense of belonging, and the erosion of social roles.

This study aims to examine the function of arts-oriented education in the social integration processes of elderly individuals. Although the impact of art on individual well-being is frequently discussed in the literature, there is a lack of concrete and model-based approaches regarding the role of art education in reconstructing the social roles of elderly individuals. Therefore, beyond a solely theoretical discussion, this study proposes an applicable model framework designed for implementation in public education centers, developed in line with the research findings. Focusing on the Silent Generation and the Baby Boomer Generation, the study evaluates the contribution of arts education to the construction of social identity within a historical and sociological context.

Methodology

This study was conducted within a qualitative research framework and designed as a basic research employing a descriptive design. Qualitative research aims to explore phenomena and events within their natural contexts through a holistic and realistic approach, including techniques such as observation, interviews, and document analysis (Yıldırım & Şimşek, 2008). Within this framework, the study sought to systematically examine existing knowledge to understand the role of arts education in the social integration of elderly individuals.

The descriptive design aims to portray existing conditions as they are, to identify relationships among available knowledge and documents, and to reveal gaps in the literature (Karasar, 2005). This approach provides a suitable basis for basic research that contributes theoretically to the field through an in-depth examination of current information.

Document analysis was used as the primary data collection technique. This method enables the systematic examination of written, visual, and digital materials such as books, peer-reviewed journal articles, reports, policy documents, and project evaluations relevant to the research topic (Karasar, 2005; Yıldırım & Şimşek, 2008). The selection criteria included accessibility, reliability, content relevance, and academic validity, focusing mainly on the last two decades. The documents were analyzed through thematic content analysis using open coding, category development, and theme formation.

The themes derived from the analysis-elderly experience, psychosocial impacts of arts education, cultural transmission, intergenerational interaction, social visibility, and contextual features of practices-constituted the empirical basis for the proposed model. These themes were interpreted in relation to the theoretical perspectives of Bourdieu, Becker, and Elder. Comparative evaluations among sources were conducted to enhance reliability, and the consistency of coding with research questions was ensured. As the study relied solely on document analysis, no ethical approval was required.

Findings

This study evaluates how arts education can play a role in reintegrating elderly individuals into social life, particularly through the art courses conducted in public education centers in Türkiye. The findings are based on literature review, international case examples, and theoretical approaches. Glen H. Elder's Life Course Perspective, Bourdieu's Theory of Capital, and Becker's Labelling Theory are collectively used to provide an explanatory framework for the aging process.

It is observed that arts courses not only enhance the individual well-being of the elderly but also increase their social visibility and opportunities for interaction. According to Elder, who emphasizes that aging is a reconstructible phase, arts education can facilitate this process. Artistic activities are considered functional in helping elderly individuals expand their social networks, participate more actively in cultural events, and strengthen their sense of belonging. In light of Bourdieu's concept of cultural capital, this makes arts education a meaningful tool for enhancing the social esteem of elderly individuals. Furthermore, arts education processes challenge the prevailing image of elderly individuals as passive or dependent, and instead contribute to the emergence of participatory and creative identities. At this point, Becker's Labelling Theory provides a useful framework for understanding the transformation of societal perceptions.

While the accessibility of public education centers is considered a positive factor, it was found that the lack of adequate information and guidance limits the participation of elderly individuals. The international examples reviewed suggest that multidimensional programs prioritizing social interaction are more effective.

Conclusion and Recommendations

With the aging of populations, the active participation of elderly individuals in social life is becoming increasingly important. Factors such as retirement, physical limitations, and the shrinking of social networks place the elderly at risk of social isolation. This can lead to both individual health issues and a weakening of the social fabric. At this point, art education emerges as a functional tool for reintegrating elderly individuals into society and strengthening their social ties. Engaging with arts supports elderly individuals in expressing themselves, forming new social relationships, and adopting productive identities. These experiences help them feel valued and visible within society.

The research findings suggest that art education is not only an area for individual development but also a form of cultural intervention that enables social integration. Especially the courses offered at public education centers reduce social isolation and enhance societal participation among elderly individuals. Based on the findings of the study, an Arts-Oriented Social Integration Program is proposed as a model solution. This model is directly derived from the empirical themes identified in the findings and explicitly addresses the third research question by offering an applicable framework for public education centers. Arts education, in this regard, should be considered a strategic tool for strengthening social cohesion, and relevant policies should be reshaped accordingly. Future studies may offer more comprehensive data on the sustainability of such programs by monitoring the long-term effects of arts.

Yazar Katkıları: Bu çalışma tek bir yazar tarafından yapılmıştır.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı: Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde belirtilen kurallara uyulduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlere dayalı hiçbir işlem yapılmadığını beyan ederim. Aynı zamanda herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını, tüm etik ihlallerde tüm sorumluluğun makale yazarına ait olduğunu beyan ederim.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

Finansman: Bu araştırma herhangi bir fon almamıştır.

Telif Hakları: Millî Eğitim dergisinde yayımlanan çalışmaların Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Veri Kullanılabilirliği Beyanı: Bu çalışma sırasında oluşturulan veya analiz edilen veriler, talep üzerine yazarlardan temin edilebilir.

Yazma Yardımı için Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar, yazma yardımı için yapay zekâ kullanmamıştır.

Kaynakça

Adıgüzel, O., Batur, H. Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *19*, 165-182.

Age of Creativity (2024). *Home: The Age of Creativity festival and network* (2012-2024). https://www.ageofcreativity.co.uk/ (Erişim Tarihi: 21.03.2025).

Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar arasındaki farklılıklar ve örgütsel yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 93-112.

Arslan, A., & Staub, S. (2015). Kuşak teorisi ve içgirişimcilik üzerine bir araştırma. *Kafkas University. Faculty of Economics and Administrative Sciences. Journal*, *6*(11), 1-24.

Bourdieu, P. (1990). *Photography: A middle-brow art.* Stanford University Press.

Becker, H (1967). Social problems: A modern aproach. John Wiley & Sons.

Buchalter, S., I. (2011). *Art therapy and creative coping techniques for older adults.* Jessica Kingsley Publishers.

Creative Aging International (2019). *About us*. https://creativeageinginternational.com/about-us/ (Erişim Tarihi: 21.03.2025)

Çamur-Duyan, G. (2019). Yaşlı Ailesi ile çalışma. U. Yanardağ & M. Zubaroğlu Yanardağ (Ed.ler). *Yaşlılık ve sosyal hizmet: Tüm boyutlarıyla kapsayıcı bir çerçeve* içinde (1. bs, ss. 140– 141). Nika Yayınevi.

Çemberci, M., Sudak, M. K., Aşçı, S., Civelek, M. E., & Öz, S. (2014). Y neslinin örgüt ortamındaki davranış farklılıklarının analizi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, *5*(15), 57-74.

de Botton, A., & Armstrong, J. (2014). *Terapi olarak sanat*. Everest yayınları.

de Haan, A. (2000). Social exclusion: Enriching the understanding of deprivation. *Studies in Social and Political Thought, 2*(2), 22-40.

Elder, G. H. (1974). *Children of the great depression.* University of Chicago Press.

Elder, G. H., Johnson, M. K., & Crosnoe, R. (2003). The emergence and development of life course theory. In J. T. Mortimer, & M. J. Shanahan (Eds.), *Handbook of the life course* (pp. 3-19). Kluwer Academic Publishers.

Geray, C. (2002). *Halk eğitimi*. İmaj Yayınevi.

Gilleard, C., & Higgs, P. (2007). The third age and the baby boomers: Two approaches to the social structuring of later life. *International Journal of Ageing and Later Life, 2*(2), 13-30. https://doi.org/10.3384/ijal.1652-8670.072213

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.) Kırmızı Yayınları.

Göksu, T., & Karakaya, M. (2009). Polisin sapma davranışlarının etiketleme kuramı açısından değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, *11*(4), 27-43.

Gürbüz, S. (2015). Kuşak farklılıkları: Mit mi, gerçek mi? *İş ve İnsan Dergisi*, *2*(1), 39-57.

Hajek, A., Volkmar, A., & König, H.-H. (2025). Prevalence and correlates of loneliness and social isolation in the oldest old: A systematic review, meta-analysis and meta-regression. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology,* 60(5), 993–1015. https://doi.org/10.1007/s00127-023-02602-0

Huss, E., & Bos, E. (2020). *Art in social work practice. theory and practice.* Routledge.

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *1,* 29-38.

Karakuş Yıldız, B., & Taş, A. (2023). Hayat boyu öğrenmeye katılımın yaygın eğitim kursları bağlamında incelenmesi. *Millî Eğitim, 52*(239), 2335-2356. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1130974

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Kılıççı, Y. (1988). Yaşlılığın uyum sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*, 3-7.

Keleş, H. N. (2011). Y kuşağı çalışanlarının motivasyon profillerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *3*(2), 129-139.

Kurt, İ. (2008). *Yetişkin eğitimi*. Asil Yayın Dağıtım.

Körlof, L., Nyman, A., Isaksson, G., & Larsson, E. (2024). Older adults' experiences of using strategies to maintain and foster social participation: A systematic review with metasynthesis of qualitative studies. *Health & Social Care in the Community*, Article 7877128. https://doi.org/10.1155/2024/7877128

Köse, E., Gökkaya, F., & Canbulat, N. (2024). A new perspective to loneliness and well being levels of the older adults: Art therapy. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 25(46), 1–18. https://doi.org/10.21550/sosbilder.1340465

Köse, H. (2004). *Bourdieu medyaya karşı*. Papirus Yayınevi.

Life Story Club (2023). *About us.* https://www.lifestoryclub.org/about-us (Erişim Tarihi: 21.03.2025).

Lifetime Arts (2025). *Lifetime Arts: Creative aging programs.* https://www.lifetimearts.org (Erişim Tarihi: 21.03.2025).

Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi*. MEB Yayınevi.

Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (2021). *2020 Izleme Ve Değerlendirme Raporu.* https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/15173151_HBOGM_Yzleme_ve_DeYerlendirme_Raporu-2021.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (2024). *2023 Izleme ve Değerlendirme Raporu.* https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_05/14104707_izlemevedegerlendirmeraporu2023.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (2025). *Kurs Programları.* https://e-yaygin.meb.gov.tr/pagePrograms.aspx.

Müftüler, H. G. (2019). Parsons sistem teorisi açısından kuşaklar arası ilişkilerde çatışma ve dayanışma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *3*(2), 100-135.

Nietzsche, F. (1994). *Tragedyanın doğuşu.* (İ. Z. Eyüboğlu, Çev.). Say Yayınları.

Pollak, C., Verghese, J., & Blumen, H. M. (2023). Loneliness and functional decline in aging: A systematic review. *Research in Gerontological Nursing, 16*(4), 202–212. https://doi.org/10.3928/19404921-20230503-02

Salman, F., & Akkurnaz, G. (2022). Bir terapi yöntemi olarak fotoğraf sanatının geriatride kullanımı. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *7*(2), 427-433.

The Foundation for Art & Healing (2023). *Aging unlonely.* https://www.artandhealing.org/aging/ (Erişim Tarihi: 23.03.2025).

Temizer Güneş, M. (2023). Kuşaklararası ilişkilerde entegrasyon üzerine bir odak grup çalışması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(2), 138-154.

TimeSlips (2023). *Trainings.* https://www.timeslips.org/trainings/ (Erişim Tarihi: 21.03.2025).

Tuna, M. ve Çakmaz, D. (2024). Kuşaklararası etkileşim ve deneyim aktarımına ilişkin bir dijital eğitim modeli geliştirilmesi: Muğla, Menteşe örneği. *Sosyolojinin Geleceği ve Geleceğin Sosyolojisi II. Ulusal Kongre Genişletilmiş Özet Bildiri Kitapçığı* Taslağı içinde (s. 90). Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü. baskent.edu.tr

Uslu, A., & Uludağ, K. (2023). Mesleki ve teknik Anadolu lisesindeki öğretmenlerin görüşlerine göre sanat eğitiminin gerekliliği: Eskişehir örneği. *Millî Eğitim, 52*(239), 1575–1598. https://doi.org/10.37669/milliegitim.1128285

Yıldırım, M. (1996). *Yaygın eğitim ve halk eğitimi merkezlerindeki uygulamaları*. Millî Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü.

Yıldırım, F. (2015). Çocukların dünyasına yaşlıları dâhil etmek: Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *19*(1), 275-296.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yolcu, E. (2009). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri.* Nobel Yayımcılık.